

БОРОТЬБА З НІМЕЦЬКОЮ АГЕНТУРОЮ В СЕРЕДОВИЩІ ОУН І УПА (1941-1944 рр.)

Ігнатюк Б. О.

*здобувач вищої освіти IV курсу,
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
та національної безпеки, 032 історія та археологія,
Національний університет «Острозька академія»
м. Острог, Україна*

Переломним періодом у відносинах німецьких спецслужб з націоналістичним підпіллям слугує момент проголошення Акту відновлення Української держави 30 червня 1941 року у Львові. Українці зіткнулися з реальністю – у плани німецького командування не входила можливість надати справедливе право, створення власної держави для українців. Натомість українські етнічні землі мали стати життєвим простором для арійської раси. Я. Стецька і С. Бандеру було заарештовано, відповідно постала гостра проблема в адаптації підпілля ОУН до нових реалій. Протягом липня – серпня 1941 р. арешти оунівців охопили усю територію України. Німцями було розігнано офіційно діючу організацію «Січ» як осередок політичного вишкілу українців [6, с. 88].

Відновлення української держави не входило у плани Берліну. Окупаційна адміністрація висунула умову скасувати Акт. Вже з середини серпня запускається німецький репресивний апарат і починаються масові арешти націоналістичного підпілля. На початку вересня Абвер розриває офіційні стосунки з ОУН (б), заарештовують координатора співробітництва Р. Ярого. Загалом до кінця 1941 року німці ліквідували 15 та кинули до концтаборів 300 керівних функціонерів Організації [2, с. 135].

25 листопада 1941 року був виданий наказ Служби безпеки (СД) Німеччини на арешти і таємну страту членів ОУН (б) за антинімецький рух. Він адресувався її відділенням у Києві, Дніпропетровську, Миколаєві, Рівному, Житомирі і Вінниці [4, с. 552].

За таких обставин у націоналістичному підпіллі відбуваються кадрові зміни. Фактичним керівником ОУН(б) стає Микола Лебідь, функції керівника СБ переймає на себе Микола Арсенич. Саме на плечі останнього лягла відповідальність за розвідувальну та контррозвідувальну діяльність на німецькому, радянському та

польському напрямках. Що стосується антинімецьких заходів, референти СБ ОУН(б) двічі на місяць зобов'язувалися подавати звіт про діяльність місцевої окупаційної адміністрації та поліції, їх агентуру, можливості проникнення своїх людей у згадані структури. Загалом, антинімецька діяльність поділялася на зовнішню (збір розвідданих) та внутрішню (виявлення агентів усередині мережі ОУН).

Окремим вектором діяльності бандерівської СБ була протидія мельниківцям, зокрема виявлення їх зв'язків з гестапо. Для прикладу, у процесі агентурного опрацювання стало відомо, що керівник референтури СБ ОУН (м) на Галичині Соколовський є агентом гестапо. У 1943 році його було фізично знищено структурою М. Арсенича. Справа успішно реалізувалася за рахунок активної діяльності оперативника СБ Львівського крайового проводу Г. Пришляка. Завдяки йому був завербований співробітник крайового проводу ОУН (м), який регулярно передавав оперативну інформацію [1, с. 26].

Загалом бандерівська СБ проникла до всіх рівнів німецької окупаційної адміністрації та діяла на випередження. Своєю чергою, це забезпечувало підпілля не тільки розвідданими, а й що також важливо, виявленням ворожої агентурної мережі.

Весною 1942 року Київський крайовий провід ОУН(б) ухвалив рішення створити спецгрупи, які б збирали інформацію про дії гестапо. Метою слугувало виявлення німецької агентури у проводі останньої. Також за дорученням Миколи Арсенича розпочалася оперативна розробка німецької розвідувальної школи «Абверштелле-202» [6, с. 91].

28 лютого 1943 року у місті Березно було розстріляно 25 українських родин. Це була акція відплати через напад упівців на відділ СД, завдяки чому було ліквідовано декілька окупантів [5, с. 163].

Восени 1943 р. провід ОУН (б) ухвалив директиву, за якою українська допоміжна поліція на Волині і Поліссі мала перейти у підпілля. Дещо пізніше у місті Шумськ есбісти вбили коменданта української допоміжної поліції Павла Крачука через співпрацю з гестапо. Тоді ж особовий склад групи разом зі зброєю перейшов у підпілля [6, с. 94].

3 березня 1944 року капітан Абверу Андерсон Герц подав пояснювальний звіт керівництву. З нього стало відомо, що він разом із

патрулем потрапив до полону УПА біля села Колодно. Також офіцер називав кількість загону бандерівців, їхнє озброєння, німецькі втрати під час нападу тощо [3, с. 118].

Цікавим є лист, адресований командуванню Групи армії «Північна Україна» від 18 квітня 1944 року. В ньому подано інформацію проте, що в руки УПА потрапили двоє німецьких агентів – Гаврилук Тетяна і Крилов Віктор. Під час допитів вони видали цінну інформацію, вважаючи що опинилися в руках НКВС [3, с. 124].

Зважаючи на успішні контррозвідувальні заходи в націоналістичному середовищі, німецька розвідка все ж таки мала уявлення про чисельність, організацію і озброєння підпілля тощо.

9 червня 1943 року був підготовлений звіт військової розвідки, адресований німецькому полковнику Г. Гелену – шефу відділення «Чужі армії на Сході» (Fremde Heere Ost). Загалом документ характеризував, в якому стані перебував окупаційний режим. Звіт складений за рахунок усієї отриманої інформації від агентурної мережі [5, с. 160].

5 грудня 1943 року для того ж відділу було надіслано донесення агентів німецької контррозвідки про структуру, склад і керівництво УПА [5, с. 287].

15 вересня того ж року відділ Абверу м. Здолбунів підготував звіт анонімної довіреної особи командування III армії Житомир. З нього німцям стало відомо про III-й Надзвичайний великий збір ОУН (б), що відбувся протягом 21-25 серпня 1943 р. Розвідка негативно охарактеризувала дії бандерівців через антинімецьке спрямування і відхід від нацистської ідеології [5, с. 241].

Як бачимо, в період німецько-радянської війни відбувалася активна боротьба з німецькою агентурою в середовищі ОУН і УПА, що свідчило про ефективність контррозвідувальної роботи Служби безпеки ОУН (б), завдяки чому забезпечувався порядок і безпека націоналістичного підпілля.

Література:

1. Веденєєв Д. В., Єгоров В. П. Меч і тризуб: Нотатки до історії Служби безпеки Організації українських націоналістів. «3 архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ», 1998. № 1/2 (6/7) С. 365-389.
2. Веденєєв Д. В., Лисенко О. Є. Організація українських націоналістів і зарубіжні спецслужби (1920 - 1950-ті рр.). *Український історичний журнал*, 2009. № 3. С. 132-146.

3. Літопис УПА. Т. 6. УПА в світлі німецьких документів. Кн. 1: 1942 – Червень 1944 / упоряд. Т. Гунчак. за ред. Є. Штендера. Співред. П. Потічний. Торонто : "Літопис УПА", 1983. 270 с.
4. ОУН в 1941 році. Документи в 2-х ч. Ч 1 / упоряд. О. Веселова, О. Лисенко, І. Патриляк, В. Сергійчук. / За ред. С. Кульчицького. Київ : Інститут історії України НАН України, 2006. 336 с.
5. ОУН і УПА в 1943 році: Документи / упоряд. О. Веселова, В. Дзьобак, М. Дубик, В. Сергійчук. за ред. С. Кульчицького. Київ : Інститут історії України НАН України, 2008. 347 с.
6. Трофимович В. В., Антонюк Я. В. Протинацистська діяльність СБ ОУН (Б) (1941 – 1944). *Військово-науковий вісник*, 2019. №32. С. 87-110.

ВИКОРИСТАННЯ РОСІЄЮ ІСТОРІЇ ЯК ЗБРОЇ В ПРОТИСТОЯННІ З УКРАЇНОЮ

Кощановський М. О.

здобувач вищої освіти ІV курсу,

Навчально-науковий інститут

міжнародних відносин та національної безпеки,

Національний університет «Острозька Академія»

м. Острог, Україна

Після розпаду Радянського Союзу російська правляча еліта почала думати, як повернути колишні радянські республіки назад під вплив Москви. В хід пішли різні методи як військові, так і політичні та економічні. Росіяни зокрема почали використовувати історію. Це переважно було розраховано на самих громадян РФ, щоб виправдати початок війни з тією, або іншою державою. Вони почали трактувати пострадянський простір, як «російські історичні землі» і те, що РФ може будь-якими методами повернути собі ці території. Як ми бачимо, для Росії це вдалося, адже всі війни, початі російською владою, не засуджуються в середині країни, навіть, навпаки, багато росіян підтримують злочинні дії своєї влади. Були також ті, які виступали проти такої політики. Не важко здогадатися, що з ними сталося.

Історія як ідеологічна зброя та інструмент масового промивання мізків населення РФ виявилася ефективнішою, ніж телебачення та електронні ЗМІ. У сучасній Росії та частково у пострадянських республіках збереглася радянська модель образу світу та пам'яті про минуле і це дало змогу для російської еліти впливати на історичний та